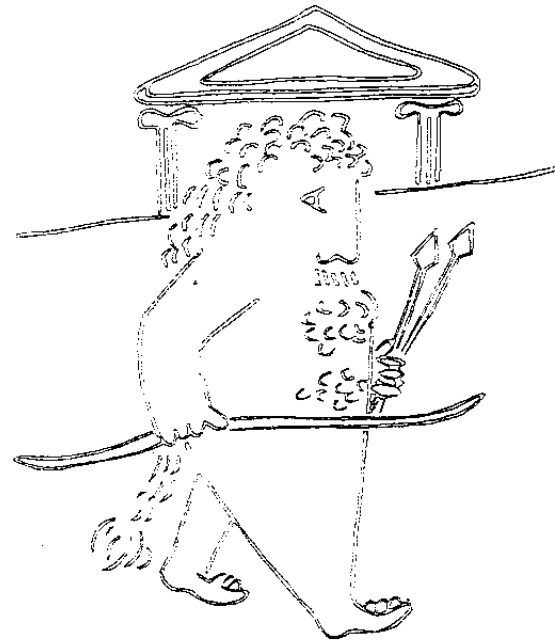

Φρίντριχ Ντίρενματ
"Ο Ηρακλής και ο σταύλος του Αυγεία"

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας
Θεατρική ομάδα Uni Thessaloniki

Θεσσαλονίκη 1992

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Πριν δύο χρόνια, το Δεκέμβριο του 1990 πέθανε ο Φρίντριχ Ντίρενματ, ένας από τους σπουδαιότερους σύγχρονους γερμανόφωνους θεατρικούς συγγραφείς, ο οποίος έγινε γνωστός στην Ελλάδα με το θεατρικό έργο "Η επίσκεψη της γηραιάς κυρίας".

Ο Ντίρενματ γεννήθηκε στην Ελβετία, στην πόλη Μπερν στις 5.1.1921 και σπούδασε στη Ζυρίχη λογοτεχνία, φιλοσοφία και θετικές επιστήμες. Στη νεανική του ηλικία αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στο επάγγελμα του ζωγράφου και του συγγραφέα και διαλέγει το δεύτερο χωρίς όμως να εγκαταλείπει τελείως το πρώτο. Ενώ στην αρχή της συγγραφικής του καριέρας γράφει κείμενα επιθεώρησης, κριτικές θεάτρου και αστυνομικά μυθιστορήματά αφοσιώνεται αργότερα στη συγγραφή θεατρικών έργων, γιατί πιστεύει πως το θέατρο μπορεί να συνδυάσει τις δύο του αυτές κλίσεις, το γραψίμο και την ζωγραφική.

Πρωταρχικό καθήκον του συγγραφέα, έλεγε, είναι να μένει ο εαυτός του, να υποστηρίζει δηλαδή τις θέσεις του και να εκφράζεται ως αυτόνομο άτομο παίρνοντας στα σοβαρά όχι μόνο τα πιστεύω του αλλά και τις αμφιβολίες του. Τον κόσμο γύρω του τον αντιμετωπίζει με κριτική στάση, φαντασία και ειρωνεία. Τον παρομοιάζει με ένα λαβύρινθο, με μια κόλαση γεμάτη ερωτήσεις που είναι καταδικασμένες να μείνουν αναπάντητες. Δε γράφει, έλεγε, για να καταλάβουν οι αναγνώστες τον ίδιο, αλλά τον κόσμο που τους περικλύει. Γράφει για να προειδοποιήσει. Γιατί ο κόσμος αυτός βουλιάζει όπως η αρχαία Ήλιδα του Αυγεία στην κοπριά, στη βία, στη διαφθορά, στις ενέργειες των καλοθελητών που τον οδηγούν σε αδιέξοδο. Από τα πιο αγαπημένα του θέματα είναι :

- τα λανθασμένα πρότυπα και η απομυθοποίησή τους
- ο άνθρωπος που έχει το θάρρος να κάνει το σωστό
- το τυχαίο που καθορίζει τη ροή των πραγμάτων.

Η ιστορία και η αρχαία μυθολογία του δίνουν συχνά ερεθίσματα για τα έργα του. Χαρακτηριστικά είναι τα διηγήματα

"Ο θάνατος του Σωκράτη", (1990), "Ο θάνατος της Πυθίας" και "Η εικόνα του Σισύφου" (1952), η μπαλάντα "Ο Μινώταυρος" (1985) καθώς και τα θεατρικά: "Πιλάτος", (1949), "Ένας άγγελος στη Βαβυλώνα" (1954), Ο Ηρακλής και ο σταύλος του Αυγεία" (1954), "Ρωμύλος ο μεγάλος" (1956), "Φρανκ ο πέμπτος. Όπερα μιας ιδιωτικής τράπεζας" (1959), "Τίτος Ανδρόνικος. Μια κωμωδία κατά τον Σαίξπηρ" (1970), "Άχτερολο" (1983), "Μίδας ή η μαύρη οθόνη. Ένα φιλμ κατάλληλο να διαβαστεί" (1991).

ΤΟ ΕΡΓΟ

"Ο Ηρακλής και ο σταύλος του Αυγεία" προτείνεται το καλοκαίρι του 1991 για να παιχτεί στις εκδηλώσεις που διοργανώνονται στην Ελβετία για το εορτασμό των 250 χρόνων από την ίδρυσή της, με το επιχείρημα ότι αν και γράφτηκε το 1954 εξακολουθεί να είναι επίκαιρο. Τελικά απορρίπτεται γιατί η κριτική που ασκεί στους Ελβετούς είναι πολύ σκληρή.

Στο έργο αυτό παρουσιάζει ο Ντίρενματ μια παραλλαγή του πέμπτου άθλου του Ηρακλή, τον οποίο όπως συχνά ανέφερε, αγάπησε περισσότερο απ' όλους τους άλλους.

Ο σταύλος του Αυγεία είναι στην τραγική αυτή κωμωδία μιά πλούσια δημοκρατία που έχει αναπτυχθεί οικονομικά εξάγοντας γάλα, τυρί και κοπριά για λίπασμα. Ο πλούτος όμως αυτός έχει το τίμημά του. Η πόλη γίνεται θύμα της κοπριάς και καταστρέφεται οικολογικά όπως και ο δικός μας σύγχρονος κόσμος.

Ο Ηρακλής καλείται να σώσει την πόλη. Η εποχή όμως των ηρώων, των θεών και των ημίθεων που αλλάζουν με μιά κίνηση την ιστορία, έχει περάσει. Όπως οι κοινοί θνητοί χάνεται κι αυτός στο δαίδαλο των υπουργείων περιμένοντας την επίσημη άδεια για την επέμβασή του. Νικημένος από τη γραφειοκρατία και το παράλογο της πολιτικής εγκαταλείπει.

Μιά μικρή μόνο ελπίδα προσφέρει ο Αυγείας στην τελευταία σκηνή του έργου. Ενώ η πόλη βυθίζεται όλο και πιο

πολύ στην κοπριά και την απραξία, ο Αυγείας παρουσιάζει στο γιό του, ένα μυστικό κήπο. Ένα μικρό κήπο που αν και μικροαστικός, όπως μας λέει ο Ντίρενματ στις σκηνικές οδηγίες, είναι ο μοναδικός στην πόλη. Έναν κήπο που ο Αυγείας κατάφερε να αναστήσει με τον προσωπικό του μόχθο σε πείσμα ενός παράλογου, δίχως ιδανικά κόσμου, μετατρέποντας το βούρκο έστω σ' αυτό το μικρό κομμάτι γής, σε χρήσιμο ζωογόνο χώμα.

Το έργο κλείνει μ' ένα ποίημα που περιγράφει την κατάσταση που επικρατεί με τα πιο μελανά χρώματα και παρακινεί τους θεατές να ξεφύγουν από την απάθεια και την απραξία και να ενεργήσουν πάραυτα τουλάχιστο σε ατομικό επίπεδο. Παραθέτουμε εδώ τις δύο τελευταίες στροφές.

Η βρώμα στους δρόμους και τις ψυχές
από μόνη της δε φεύγει ποτές
αυτά που ρίχνεις στην αναβολή
θα σε ρουφήξουν αύριο πρωί πρωί.

Μην εκπορνεύσαι λοιπόν μέσα στο χρόνο
και κάνε γρήγορα πριν δείς τον Αδη
αλλιώς η μέρα θα σ' αφήσει μόνο
και θά 'ρθει νύχτα, κρύο, σκοτάδι...

Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΟΜΑΔΑ

Η θεατρική ομάδα του τμήματος γερμανικής γλώσσας και φιλολογίας, έχει ανεβάσει μέχρι στιγμής στη Θεσσαλονίκη, στην Αθήνα και σε πόλεις της Γερμανίας τα παρακάτω έργα:

1. "Die Hose" του Καρλ Στερνχάιμ (24.4.1989), παράσταση που προέκυψε με πρόσθετες σκηνές από το σεμινάριο που οργάνωσε η θεατρική ομάδα του Ρέγκενσμπουργκ με την καθοδήγηση του καθηγητή Χανς Μάγιερ.

2. "Λυσιστράτη" (Lysistrata nach Aristofanes) στο Ινστιτούτο Γκαίτε (19.12.1989 και 9.2.1990) και στο αμφιθέατρο της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου (29.9.1990) με την καθοδήγηση των καθηγητών Χανς Πελάντα και Γιόχαν Λουράν.

3. "Ο Φραντς Κάφκα συναντά τον Ντάριο Φο" (Franz Kafka trifft Dario Fo) με την καθοδήγηση του καθηγητή Γιόχαν Λουράν στο Ινστιτούτο Γκαίτε (7.12.1989 και 17.1.1990)

4. "Der Katzelmacher" του Ράινερ Βέρνερ Φασμίντερ στο Ινστιτούτο Γκαίτε (12.4.1991)

5. "Fremdgeblieben" (Οι φιλοξενούμενοι) με την καθοδήγηση των Έβελιν Ρέτκερ και Κώστα Δαβάνη.

6. "Herkules und der Stall des Augias" (Ο Ηρακλής και ο σταύλος του Αυγεία) με την καθοδήγηση των Μάνφρεντ Κοχ και Ελένης Μπουτουλούση στο Ινστιτούτο Γκαίτε (30.4.1991 και 20.5.1991) και στο θέατρο Άλφα στην Αθήνα (15.12.1991) ύστερα από πρόσκληση του PALSO.

Η θεατρική ομάδα "Uni Thessaloniki" συνεχίζει την προσπάθειά της παρουσιάζοντας σήμερα -για πρώτη φορά στα ελληνικά και σε δική της μετάφραση- το έργο του Ντίρενματ "Ο Ηρακλής και ο σταύλος του Αυγεία".

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΙΣ ΞΕΝΕΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΕΣ

Σκοπός μιας θεατρικής ομάδας στο πλαίσιο μιας ξένης φιλολογίας που παρουσιάζει στο κοινό έργα στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση είναι βέβαια η διάδοση και η προώθηση της ξένης γλώσσας και του ξένου πολιτισμού. Εκτός όμως από το κοινό έχει να αντλήσει κυρίως η θεατρική ομάδα, δηλαδή οι φοιτητές και οι φοιτήτριες πολλά οφέλη, τα οποία μπορούμε συνοψίζοντας να τα εντάξουμε στους παρακάτω τομείς, που αποτελούν και τους κυριότερους τομείς μιας ξένης φιλολογίας

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

Πριν από τις πρόβες που οδήγησαν στη γερμανική παράσταση, αλλά και παράλληλα με αυτές, έγιναν συγκεκριμένες ασκήσεις που θα βοηθήσουν τους μελλοντικούς καθηγητές της ξένης γλώσσας να ενσωματώσουν στο μάθημά τους το σκηνικό παιχνίδι και το θέατρο, μια τάση από τις πιο σύγχρονες της διδακτικής της ξένης αλλά και της μητρικής γλώσσας.

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

Η παρουσίαση του έργου στη σκηνή προϋποθέτει μια διεξοδική ανάλυση και ερμηνεία του έργου ως κείμενο. Το πέρασμα προς τα νοήματα γίνεται βέβαια σε πρώτο στάδιο μέσα από την ξένη γλώσσα που οι φοιτητές καλούνται να αποκωδικοποιήσουν σε όλα της τα επίπεδα εντάσσοντάς τη σε πραγματικές επικοινωνιακές συνθήκες. Έτσι το θέατρο δίνει την ευκαιρία σε καθηγητή και φοιτητές να ασχοληθούν στην πράξη και με πορίσματα, μεθόδους και θεωρίες που γνώρισαν στα μαθήματα της γλωσσολογίας. Ασκήσεις φωνητικής και η συγκεκριμένη εξάσκηση με το ρόλο τους διορθώνουν την προφορά τους και τους ετοιμάζουν για τη διδασκαλία της ξένης γλώσσας.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ- ΚΡΙΤΙΚΗ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Τέτοιες αναλύσεις γίνονται ενμέρει και στα πλαίσια του μαθήματος της θεωρίας και κριτικής της λογοτεχνίας σε συνάρτηση βέβαια με τη μελέτη των λογοτεχνικών τάσεων της

εποχής που γράφτηκε το έργο, της ζωής του συγγραφέα κ.λπ.. Η ανάλυση και η ερμηνεία ενός κειμένου με στόχο την παράσταση αναγκάζεται εκ των πραγμάτων να συμπεριλάβει και άλλους παράγοντες μια και αναζητά να αναπαράγει στο χώρο, κάτω από συγκεκριμένες σκηνικές οδηγίες, με συγκεκριμένες χειρονομίες, την κυριολεκτική και λανθάνουσα σημασία του κειμένου και ειδικότερα στο δράμα, την επικοινωνία ανάμεσα στα πρόσωπα του έργου, μέσα από όλα τα σημειωτικά συστήματα που την καθιστούν δυνατή. Μιά τέτοια ανάλυση απαραίτητο είναι να εξετάζει όχι μόνο τη δημιουργία του έργου (produktionsästhetisch) αλλά και τις δυνατότητες κατανόησής του από το κοινό της συγκεκριμένης παράστασης (rezeptionsästhetisch) συγκρίνοντας το κοινωνικά, πολιτισμικά και πολιτιστικά με το κοινό στο οποίο απευθυνόταν ο συγγραφέας.

Το γεγονός επίσης ότι η ανάλυση που γίνεται ξεπερνάει τα σύνορα του μαθήματος και δεν είναι μια απλή άσκηση μέσα σε πολλές, επειδή οι ίδιοι οι φοιτητές που κάνουν τη λογοτεχνική ανάλυση υποδύονται τους ρόλους μπροστά σε κοινό, αποτελεί ένα μοναδικό κίνητρο για μια πιο υπεύθυνη και λεπτομερή προσεγγίση του αντικείμενου τους.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η καλύτερη βάση για μια μετάφραση - ή καλύτερα, προϋπόθεση της μετάφρασης - είναι η εξονυχιστική ανάλυση του κειμένου του πρωτότυπου και όλων των "συμπαράμαρτων", όπως αυτά που αναφέρθηκαν πιο πάνω. Αυτή τη βάση είχαν ήδη κερδίσει οι φοιτητές και οι φοιτήτριες της θεατρικής ομάδας κατά την προσπάθειά τους να στήσουν την παράσταση στα γερμανικά. Χτίζοντας πάνω στη βάση αυτή και μεταφράζοντας με στόχο την παρουσίαση της μετάφρασης επί σκηνής θα είχαν να προσκομίσουν και επιπρόσθετα οφέλη, όπως για παράδειγμα τα παρακάτω:

ΓΛΩΣΣΑ-ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ-ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ-ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Η συγκριτική και αντιπαραθετική στάση έχει επικρατήσει τα τελευταία χρόνια στους τομείς της γλωσσολογίας, της διδακτικής και της λογοτεχνίας και έχει ειδικά στο χώρο ενός τμήματος μιας ξένης φιλολογίας να αποφέρει σημαντικούς καρπούς.

Μια γλώσσα τότε μόνον μπορεί να περιγραφεί, ν' αναλυθεί διεξοδικά και να ερμηνευθεί με επιτυχία όταν συγκρίνεται με άλλες. Ένα βιβλίο διδασκαλίας μιας ξένης γλώσσας, π.χ. των γερμανικών, εκπληρώνει με μεγαλύτερη επιτυχία το στόχο του όταν απευθύνεται όχι γενικά σε ξένους, αλλά σε ομιλητές μιας συγκεκριμένης γλωσσικής κοινότητας π.χ. της ελληνικής. Γιατί μόνο προβλέποντας τα λάθη που προκαλεί το γλωσσικό και επικοινωνιακό σύστημα της μητρικής γλώσσας των μαθητών μπορεί να βοηθήσει στην αποφυγή ή τη διόρθωσή τους. Παρόμοια λειτουργεί η σύγκριση και στη λογοτεχνία. Ένα μοτίβο σ'ένα γερμανικό λογοτεχνικό έργο κατανοείται καλύτερα από Έλληνες σπουδαστές όταν αντιπαρατίθεται με παρόμοια μοτίβα σε ελληνικά λογοτεχνικά έργα. Η επίδραση ενός έργου στους αναγνώστες ή στο κοινό προσεγγίζεται με μεγαλύτερη ακρίβεια όταν οι Γερμανοί αποδέκτες συγκρίνονται με τους Έλληνες αποδέκτες.

Αυτές οι αντιπαραθέσεις α) ανάμεσα στη γερμανική και ελληνική γλώσσα που οδηγούν στην καλύτερη κατανόηση και αργότερα στην επιτυχημένη διδασκαλία των συστημάτων των δύο γλωσσών αλλά και των λειτουργιών τους μέσα στην επικοινωνία, β) ανάμεσα στη δημιουργία και την πρόσληψη γερμανικών και ελληνικών λογοτεχνικών έργων και γ) ανάμεσα στο γερμανικό και ελληνικό πολιτισμό επιτυγχάνονται στο ακέραιο μέσα από τη μετάφραση ενός λογοτεχνικού έργου, π.χ. ενός δράματος, κυρίως όταν αυτό μεταφράζεται ολόκληρο και μάλιστα για ν' ανέβει στη σκηνή.

Το πρώτο ελληνικό κείμενο που παρουσιάστηκε ως μετάφραση απέχει πολύ από το τελικό κείμενο που ακούγεται στην παράσταση. Έγιναν αλλεπάλληλες διορθώσεις κυρίως κατά

τη διάρκεια της σκηνικής πραγμάτωσης (szenische Konkretisation) του κειμένου, δηλαδή στις πρόβες της ελληνικής παράστασης. Στην πορεία προς το ελληνικό κείμενο ο αρχικός φόβος της απομάκρυνσης από το "πρωτότυπο" γερμανικό κείμενο έδωσε τη θέση του στην αναζήτηση ενός ελληνικού "πρωτότυπου" κειμένου, γιατί μόνο ένα τέτοιο κείμενο θα μπορούσε να λειτουργήσει με επιτυχία μπροστά στο ελληνικό κοινό χωρίς να προδώσει το συγγραφέα του γερμανικού θεατρικού έργου.

Ελένη Μπουτουλούση

Ηρακλής: **Νότης Ζάχος**
Διηάνειρα: **Σταυρούλα Γιαννακοπούλου**
Πολύβιος: **Κώστας Τσατσαρός**
Αυγείας: **Αίλλη Δανιήλ**
Φυλέας: **Γραμματούλα Ρίζου**
Τάνταλος: **Αθηνά Τσάκη-Zέρη**
Βουλευτές: **Πόπη Κιχάκη**
Τασούλα Κιχάκη
Βάνα Πελεκάνου
Μάχη Χριστίδου
Μάγδα Βαμβακίδου
Ρούλα Χικίμογλου
Κούλα Σαριδάκη

Μουσική: **Κώστας Παπαδόπουλος**

Φωτισμός: **Δήμητρα Νοταρίδου**
Βασίλης Παπαποστόλου

Με την καθοδήγηση της Ελένης Μπουτουλούση

Τα σκίτσα είναι του Ντίρενματ και πρωτοδημοσιεύτηκαν στο δίσκο "Friedrich Dürrenmatt liest 'Herkules und der Stall des Augias'" (Ο Φρίντριχ Ντίρενματ διαβάζει "ο Ηρακλής και ο σταύλος του Αυγεία") της Deutsche Grammophon Gesellschaft. Literarisches Archiv 1957.